

УДК 373.014.5(477)«2014/2022»
DOI 10.69550/3041-1467.5.319880

Парасковія ДВОРЯНИН

кандидатка наук з соціальних комунікацій, доцентка кафедри радіомовлення і телебачення, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, індекс 79000 (paraskadvoryanyn@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-7858-3563

Scopus ID: 57445402200

Paraskoviya DVORIANYN

PhD (Social Communications), Associate Professor, Department of broadcast and television, Ivan Franko National University of Lviv, 1 Universytetska Str., Lviv, Ukraine, postal code 79000 (paraskadvoryanyn@gmail.com)

Бібліографічний опис статті: Дворянин, П. (2024). Мовна проблематика у мас-медійному дискурсі України (2014 – 2022): макроструктурні компоненти. *Axis Europaе*, 5, 106–118. doi: 10.69550/3041-1467.5.319880

Bibliographic Description of the Article: Dvorianyn, P. (2024). Movna problematyka u mas-mediinomu dyskursi Ukrainy (2014 – 2022): makrostrukturni komponenty [Language issues in the mass media discourse of Ukraine (2014 – 2022): macrostructural components]. *Axis Europaе*, 5, 106–118. doi: 10.69550/3041-1467.5.319880 [in Ukraine].

**МОВНА ПРОБЛЕМАТИКА У МАС-МЕДІЙНОМУ
ДИСКУРСІ УКРАЇНИ (2014 – 2022):
МАКРОСТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ**

Анотація. *Мета статті* – проаналізувати макроструктурні компоненти мовної проблематики як складової українського медійного дискурсу в роки сучасної російсько-української війни. Хронологічні рамки дослідження (2014 – 2022) зумовлені: а) завершенням Революції Гідності та приходом до влади просвітолюбивих урядів в Україні, б) початком повномасштабної війни Росії проти України, яка змусила державу і суспільство переглянути традиційні підходи до мовної політики. **Методологія дослідження** ґрунтується на принципах науковості, системності, а також використанні дискурс-аналізу як міждисциплінарного підходу до студіювання мас-медійного простору. **Наукова новизна** полягає у тому, що вперше розкрито макроструктурні компоненти мовної проблематики як складової українського медійного дискурсу в роки сучасної російсько-української війни. **Висновки.** Отже, мовне питання загалом та мовна політика української влади зокрема часто слугували предметом аналізу журналістів, письменників-публіцистів, громадських діячів. В українських ЗМІ неодноразово піднімалося питання «другорядності» української мови в Україні, описувалася історія мовного законодавства в Україні. Значну увагу українських мас-медіа викликали громадські активісти, які виступали на захист української мови (зокрема, С. Литинський). Одним із напрямів презентації питань важливості української мови

у вітчизняних мас-медіа стали розповіді про іноземців, які опанували українську мову. У роки російсько-української війни актуалізувалося питання національно-культурного, зокрема й мовного травматичного досвіду українців, які виростили в російськомовному середовищі. Статті-блоги низки вчених і письменників спрямовувалися на деконструкцію аргументів проросійських політичних сил і «громадських активістів» щодо неактуальності змін у мовній політиці. Крім того, українські ЗМІ неодноразово розкривали скандальні випадки наплюснення української мови, порушення державними чиновниками вимог законодавства щодо функціонування української мови. Зазначені проблемно-тематичні аспекти виступають макроструктурними компонентами мовної проблематики в українському медійному дискурсі у роки сучасної російсько-української війни.

Ключові слова: засоби масової інформації (ЗМІ), російсько-українська війна, мовна політика, мас-медійний дискурс.

LANGUAGE ISSUES IN THE MASS MEDIA DISCOURSE OF UKRAINE (2014 – 2022): MACROSTRUCTURAL COMPONENTS

Abstract. The purpose of the article is to analyze the macrostructural components of language issues as a component of Ukrainian media discourse during the years of the modern Russian-Ukrainian war. The chronological framework of the study (2014 – 2022) is determined by: a) the completion of the Revolution of Dignity and the coming to power of pro-European governments in Ukraine, b) the beginning of Russia's full-scale war against Ukraine, which forced the state and society to reconsider traditional approaches to language policy. **The research methodology** is based on the principles of scientificity, systematicity, and the use of discourse analysis as an interdisciplinary approach to studying the mass media space. **The scientific novelty** lies in the fact that for the first time the macrostructural components of language issues as a component of Ukrainian media discourse during the years of the modern Russian-Ukrainian war have been revealed. **Conclusions.** Thus, the language issue in general and the language policy of the Ukrainian authorities in particular have often served as a subject of analysis by journalists, writers-publicists, and public figures. The Ukrainian media have repeatedly raised the issue of the «secondaryness» of the Ukrainian language in Ukraine, and described the history of language legislation in Ukraine. Considerable attention in the Ukrainian mass media was attracted by public activists who spoke out in defense of the Ukrainian language (in particular, S. Litynsky). One of the directions of presentation of the issues of the importance of the Ukrainian language in the domestic mass media was stories about foreigners who mastered the Ukrainian language. During the years of the Russian-Ukrainian war, the issue of national-cultural (including linguistic) traumatic experience of Ukrainians who grew up in a Russian-speaking environment became relevant. Articles-blogs by a number of scientists and writers were aimed at deconstructing the arguments of pro-Russian political forces and «public activists» regarding the irrelevance of changes in language policy. In addition, Ukrainian media have repeatedly revealed scandalous cases of defamation of the Ukrainian language, violations by state officials of the requirements of the legislation on the functioning of the Ukrainian language. The above-mentioned problematic and thematic aspects act as macrostructural components of language issues in Ukrainian media discourse during the years of the modern Russian-Ukrainian war.

Key words: mass media, Russian-Ukrainian war, language policy, mass media discourse.

Постановка проблеми. У роки сучасної російсько-української війни, яка почалася у лютому 2014 р., в українському суспільстві активізувалася увага до проблеми державного і культурного утвердження української мови. Виразником цього процесу стало зростання публікацій аналітичного рівня в українських ЗМІ. Безумовно, мовна проблематика стала одним із провідних напрямів в українському медійному дискурсі окресленого періоду, що було пов'язано із суспільним резонансом законодавчих ініціатив, спрямованих на розширення функціонування української мови як державної, а також активної і відкритої позиції багатьох представників громадськості, ЗМІ та академічного середовища. Відтак особливості функціонування мовної проблематики в українському медійному дискурсі потребують окремої наукової рефлексії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання мовної політики в Україні, функціонування української мови в ЗМІ цікавлять українських та закордонних учених. Так, австрійська славістка Джуліана Бестерс-Ділгер проаналізувала рівень присутності української мови в освіті і ЗМІ наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. (Besters-Dilger, 2007). Український дослідник Володимир Кулик у 2013 р. охарактеризував «мовні настрої» у незалежній Україні, їхній взаємозв'язок з непослідовною мовною політикою державної влади (Kulyk, 2017). Аналіз українського мовного законодавства, зокрема напередодні та під час сучасної російсько-української війни, здійснив український мовознавець Богдан Ажнюк Bohdan Azhniuk (Azhniuk, 2017). Статус державної мови в Україні та появу «мовних конфліктів» розкрив професор Університету в Оттаві (Канада) Домінік Арель (Arel, 2017). Практику мовного активізму в сучасній Україні охарактеризувала Надія Кіс (Kiss, 2020). Професорка Вашингтонського університету (США) Лаада Біланюк дослідила, як мовні ідеології в Україні були пов'язані з ширшими політичними та соціальними проблемами (Bilaniuk, 2017). Доводиться констатувати, що макроструктурні компоненти мовної проблематики в українському медійному дискурсі потребують додаткових досліджень. Низку публікацій, присвячених вивченню бачення аналітиками Центру східних студій імені Марека Карпа досліджуваної проблематики, підготували Василь Ільницький та Віталій Тельвак (Telvak & Ilnytskyi, 2023; Ilnytskyi & Telvak, 2024). Зауважимо, що деякі методологічні аспекти нашого дослідження запозичені з праць Василя Ільницького, Миколи Галіва та Володимира Старки (Haliv & Ilnytskyi, 2021; Ільницький, Старка, Галів, 2022; Haliv & Ilnytskyi, 2023).

Мета статті – проаналізувати макроструктурні компоненти мовної проблематики як складової українського медійного дискурсу в роки сучасної російсько-української війни. Хронологічні рамки дослідження (2014 – 2022) зумовлені: а) завершенням Революції Гідності та приходом до влади проєвропейських урядів в Україні, б) початком повномасштабної війни Росії проти України, яка змусила державу і суспільство переглянути традиційні підходи до мовної політики.

Виклад основного матеріалу. Мовне питання загалом та мовна політика української влади зокрема часто слугували предметом аналізу журналістів, письменників-публіцистів, громадських діячів. Їхню увагу особливо привертали питання мовної політики в Україні, дискусії і суперечки з приводу оновлення мовного законодавства (мовні квоти на телебаченні і радіо, мовні статті у законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», обговорення норм закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної»). Загалом, зазначені аспекти нами висвітлено в окремій статті (Dvorianyn & Teliachyi, 2024).

Однак відзначимо, що в українських ЗМІ неодноразово піднімалося питання «другорядності» української мови в Україні. Для прикладу, у травні 2016 р. невідомою

авторка статті «На мовному фронті без змін», яка була опублікована на сайті Телевізійної служби новин (ТСН), наголосила на необхідності появи закону про мови і захисту прав не лише російськомовних, але й україномовних українців. Водночас викривала наклепницькі маніпуляції журналістів і блогерів щодо сучасних українських письменників. Авторка визнала, що й досі в Україні російська мова, попри позірну двомовність, залишається на першому місці. «Куди не поткнешся поза Західною Україною, моя мова, скромного аборигена, завжди ДРУГА. І це я, а не вони, прошу офіціанта, продавчиню, дідька лисого обслужити мене ДЕРЖАВНОЮ мовою. Прошу!!! І часто отримую відмову», – йшлося у статті. Авторка назвала двомовність ярмом для української мови, яке не дає змоги їй вільно розвиватися (На мовному фронті без змін, 2016).

У листопаді 2016 р. соціолінгвіст Надія Трач на сайті новин ТСН опублікували статтю «Правила мовного руху», в якій коротко окреслила історію мовного законодавства в Україні, вказала на визначальні складові українського «мовного менеджменту», охарактеризувала ситуацію навколо прийняття Закону «Про засади державної мовної політики» у 2012 р. Дослідниця відзначила маніпулятивне використання в цьому документі деяких положень Європейської хартії регіональних мов. Зокрема, неадекватне використання поняття «регіональна мова», під якою в хартії розуміють мови національних меншин. Вона помітила, що автори закону С. Ківалов та В. Колесніченко навіть не приховували, інтереси якої мови відстоюють, оскільки у тексті закону часто вживалися поняття «російська або інша регіональна мова». Положення щодо впровадження регіональних мов у законодавчу та освітню сферу Н. Трач назвала абсурдними. Йшлося про норму щодо публікації нормативних актів одразу 18 мовами, крім державної, та викладання в ЗВО навчальних дисциплін на вимогу студентів регіональними мовами. Вона метафорично порівняла цей закон із водієм, який на великій швидкості і всупереч правилам дорожнього руху виїхав на зустрічну смугу. Окреслюючи зауваження Венеціанської комісії до цього закону, його прийняття і скасування Верховною Радою України у лютому 2014 р., продовження дії і перспектив розгляду у Конституційному Суді, авторка висловила сподівання про перемогу здорового глузду і двічі підкреслила думку відомого соціолінгвіста Бернарда Спольського: існування мовного закону не означає його дотримання. Відзначивши вагу і вплив мовних активістів, Н. Трач закликала вдосконалити «правила мовного руху» і визнала актуальність цього завдання в умовах затяжного воєнного конфлікту (Трач, 2016).

Один з найбільш вдалих історичних аналізів української мовної політики за роки незалежності здійснила у листопаді 2020 р. журналістка Анастасія Курило, окресливши її у категоріях «маніпуляції» та «мовне протистояння». Вона розкритикувала позицію Конституційного Суду України щодо ухвали проти антикорупційних реформ, а також відзначила загрозу прийняття ним рішення з приводу неконституційності деяких статей закону про функціонування української мови. Також вона охарактеризувала мовну політику президентів Леоніда Кравчука, Леоніда Кучми, Віктора Ющенка, Віктора Януковича. Характеризуючи мовну політику Петра Порошенка, журналістка акцентувала на його гаслі «Армія, мова, віра», розповіла про прийняття «мовного закону» і закону про освіту, згадала про заборону з 1 січня 2017 р. ввозити до України російські книги з антиукраїнським змістом, а також про заборону демонструвати серіали і фільми, які пропагують російські силові органи. Коротко окреслила ситуацію щодо нової редакції українського правопису (2019), але більш детально висвітлила обставини подання народним депутатом від партії «Слуга народу» Максимом Бужанським законопроекту, який передбачав відтермінування щодо переходу шкіл з російської на

українську мову до 2023 р. А. Курило підкреслила, що у разі ухвалення цього законопроекту буде скасоване обов'язкове вивчення у школах 80 % предметів українською мовою, і тоді річний обсяг навчального часу для викладання предметів державною мовою у базовій школі становитиме всього 20 %, а в профільній середній школі – 60 %. Крім того, журналістка навела думки експертів-політологів та філологів щодо мовного питання, які підкреслили конфліктогенний характер законопроекту М. Бужанського (Курило, 2020).

Значну увагу українських ЗМІ викликали громадські активісти, які виступали на захист української мови. У червні 2017 р. журналістка Галина Терещук опублікувала статтю про львівського науковця і програміста Святослава Літинського, який став відомим завдяки активній судовій боротьбі за права української мови. Від 2012 р., коли було схвалено закон Ківалова-Колесніченка, він відстоював українську мову у судах. Першою справою, яку розпочав С. Літинський, був судовий позов проти компанії Samsung, яка маркувала свої товари в Україні іноземними мовами, хоч закон вимагав робити це українською. Судова боротьба тривала півтора року й завершилася перемогою громадського активіста. Загалом він подав близько 15 судових позовів, які стосувалися мови, і більшість з них були задоволені. С. Літинський згодом став відомий через судовий позов проти міністра внутрішніх справ України Арсена Авакова, який на державній службі послуговувався російською мовою. Відповідачами у судах з приводу позовів С. Літинського були і Національна рада з питань телебачення та радіомовлення, і Національна поліція України, і Кабінет Міністрів України, українські банки, автомобільна компанія «Фальксваген» тощо. Зважаючи на послідовну позицію громадського активіста у мовній сфері, ЗМІ прозвали його «мовним суперменом» (Терещук, 2017).

Розповідаючи про свою позицію, С. Літинський наголосив, що майже усі двомовні країни мають проблеми на внутрішньополітичному ґрунті. Водночас він зауважив, що окупованими й анексованими є ті українські території, де, згідно з переписом населення 2001 р., було понад 50 % людей, які не вважали українську мову рідною. «Мовний кордон сильніший, аніж військовий...», – зауважив він з цього приводу. Відтак підкреслював, що захист української мови для суспільства і держави має бути пріоритетним завданням. На думку С. Літинського, питання української мови в Україні треба було врегулювати ще в 1991 р. (Терещук, 2017).

Одним із напрямів презентації питань важливості української мови у вітчизняних мас-медіа стали розповіді про іноземців, які опанували українську мову. Так, у квітні 2017 р. журналіст «Радіо Свобода» Владислав Яценко розповів про кореянку На Йон, яка вивчила українську мову, захоплювалася її мелодійністю. Вона викладала корейську мову в Японії, згодом переїхала до України, мешкала у Львові, де опанувала українську мову через спілкування. Вона була неприємно здивована поширенням російської мови в Україні, особливо її використанням чиновниками в державних установах. Кореянка критично поставилася до існування в Україні сайтів, де російська мова визначена за замовчуванням. «Мова несе душу народу. Тому те, якою мовою говорити, дуже важливо. Не можна сказати, що немає різниці», – наголосила На Йон, пригадавши історію переслідування корейської мови у роки іноземної окупації Кореї (Яценко, 2017).

У квітні 2019 р. журналісти ТСН зняли сюжет про італійця Фабріціо Кошче, котрий два роки перед тим відкрив ресторан у середмісті Запоріжжя. У своєму закладі він запровадив правило – обслуговувати клієнтів українською мовою. Він наголосив,

що розмовляти мовою тієї країни, в якій живеш – це нормальне явище, а також висловив незрозуміння того, чому в Україні розмовляють мовою іншої держави (Носков, 2019).

У роки російсько-української війни актуалізувалося питання національно-культурного, зокрема й мовного травматичного досвіду українців, які виростили в російськомовному середовищі. У квітні 2017 р. відомий український співак Олег Скрипка в інтерв'ю «Українській правді» розкритикував домінування російської мови в суспільстві й навіть емоційно запропонував створити окремі гетто для тих, хто, живучи в Україні, не може вивчити української мови (Василенко, 2017). Російськомовні медіа різко засудили митця за такі висловлювання. Натомість на його захист виступила журналістка Мирослава Барчук, яка, згадуючи своє дитинство і юність в російськомовному місті, переповіла історії приниження українців, які спілкувалися рідною мовою у школі, інституті, на вулиці. «Я і десятки моїх знайомих україномовних пам'ятаємо кожен деталь, кожен підколку, хамство, кожен наш бій і кожен поразку на цих нескінченних барикадах. Ви не повірите, але я бачу україномовних людей перед тим, як вони відкриють рота. Ми навчилися бачити і розпізнавати одне одного без слів, по очах. Так мало нас завжди було. Таким малим був і далі є наш український світ», – писала журналістка, акцентуючи на почутті безсилості, незахищеності, соціальній ролі жертви. Водночас вона підкреслила необхідність проговорити свої травми та неврози, заподіяні «імперським катком» (Барчук, 2017). Журналістку підтримала й відома українська письменниця Оксана Забужко, назвавши покоління українців, які зростали у зрусифікованих містах, «дітьми гетто» (Забужко, 2017).

На деконструкцію аргументів проросійських політичних сил і «громадських активістів» щодо неактуальності змін у мовній політиці були спрямовані статті-блоги низки вчених і письменників. Так, у липні 2015 р. журналістка Наталія Палій розкритикувала тезу «мова не на часі», якою оперували деякі українські політики. За цією «мантрою» вона побачила небезпечні маніпуляції, покликані зберегти принижене становище української мови. Визнавши, що мовна проблематика у політичному просторі України зазвичай має спекулятивний і популістський характер, авторка статті «За мову без мантр і кулаків» викрила ще один наратив проросійських блогерів, експертів і громадських діячів, які намагаються представити придушення російським царизмом української мови як «щось ретроградне», характерне для позаминулого століття, але не актуальне для сучасності. На їхню думку, мова не є головною складовою ідентичності, а тому немає потреби оглядатися на неї, на історію, а будувати нову модерну країну. Н. Палій риторично запитує: «Чи можна щось побудувати без фундаменту, котрий закладений і вистражданий історично? Чию культуру і державу ми будуватимемо, якщо ігноруватимемо українську історію та культуру?». Авторка виступила проти тези про розвиток «російськомовної української культури», а також проти аргументів про коріння російської мови в Україні – такі твердження приводять до хибних міркувань про те, що українці просто зобов'язані вживати російську мову. Надалі розкрила проблему двомовності у низці європейських країн, вказала на сумний досвід Білорусі, де внаслідок офіційної двомовності білоруська мова перебуває у вкрай занедбаному стані. У статті вказано, що зневажливе ставлення в інформаційному просторі до тих активістів, які виступають за утвердження української мови, призводить до дискредитації «здорової мовної політики і стратегії» (Палій, 2015).

Письменник Андрій Любка у статті для сайту «Радіо Свобода» у 2017 р. навів декілька прикладів з недавньої історії щодо змін у мовному просторі. Так, лунали

голоси проти збільшення квот для української музики на радіо, бо немає відповідної української продукції, а тому радіостанції не зможуть наповнити ефір. Проте ці побоювання не виправдалися, а на радіо з'явилася нова українська якісна музика, популярність якої зростала, що позначилося й на прибутках радіостанцій. Схожі міркування висловлювалися й проти україномовного дубляжу іноземних фільмів. Серед «аргументів» були думки про нецікавість іноземних фільмів українською мовою для споживачів, відсутність відповідної апаратури і дикторів, нездатність української мови адекватно відтворити американський сленг тощо. Проте український дубляж виявився якісним, а кінотеатри заповнили глядачі. Схожі застереження лунали й щодо обмеження завезення російських книг в Україну, що деякі діячі намагалися представити як прояв цензури, а також вказували на нездатність українського ринку заповнити цю прогалину саме українськими виданнями. Проте реальність виявилася іншою, і український книжковий ринок переживає піднесення (Любка, 2017).

Значно більш критично до наративів проросійських громадських і політичних сил у Україні поставився письменник і публіцист Андрій Бондар, опублікувавши свій текст у ЗМІ. Насамперед він розкритикував тезу про те, що становлення української нації відбудеться не за мовно-культурним принципом, тобто не на основі української мови і культури. Відзначивши, що проросійські сили не бажають об'єднуватися навколо української мови і культури, А. Бондар намагався пояснити їхню мотивацію. На його переконання, сама думка про об'єднання в українську політичну націю навколо української мови викликає їхній внутрішній спротив, оскільки для них цікавішою є інша мова і культура – російська, а все українське для них нецікаве, недолуге, етнографічне, хутірське. Письменник акцентував на лукавості такої позиції. «Якщо становлення української нації відбудеться *БЕЗ* української мови та культури, значить, воно відбудеться *З* російською мовою та культурою. Такі реалії. Бо становлення нації у принципі неможливе без мови та культури. Нація не може бути безликою і без'язикою, хоч як її не називай – громадянською, політичною чи суперкультурною» (Бондар, 2017), – наголосив автор статті. Тому теза «нація без мови і культури» є пасткою, оскільки вона передбачає усунення українського і панування всього російського. Бо «Україна без українського – це Україна з російським». У подібний спосіб А. Бондар викривав вороже ставлення частини громадян України до українського націоналізму. Як він вважає, у них просто є інша альтернатива, а саме – російський націоналізм. Вони ніколи не визнаватимуть це, однак для них більш прийнятно триматися в колі «московсько-петербурзьких інтересів» й ізолюватися від української культури. Будь-які спроби поширення впливу української мови і культури вони сприймають як звуження власних інтересів і прав, які не називають національними, але саме такими вони і є. Усе українське – для них загрозове, страхітливе і потенційно небезпечне (Бондар, 2017).

Публіцист Олег Романчук у 2017 р. негативно поставився до ідеї, висунутої одним із українських журналістів (вочевидь йдеться про Андрія Куркова), «привласнити російську мову», оголосити її надбанням України, сформувати інститут російської мови та здійснити кодифікацію українського варіанту цієї мови. На думку публіциста, не можна вимагати толерантності до мови агресора в умовах війни і загибелі українських вояків, використання цієї мови в інформаційній війні проти України (Романчук, 2017). Однак, треба відзначити, що ідея А. Куркова продовжувала функціонувати в медійному просторі й у 2021 р. потрапила до промови Президента України Володимира Зеленського, який наголосив, що, оскільки російською мовою розмовляють багато українців, то її «ми не дамо приватизувати і нікому не подаруємо» (Нікому не дамо приватизувати, 2021).

Українські ЗМІ неодноразово розкривали скандальні випадки паплюження української мови. Так, на початку 2021 р. з'явилися публікації і телевізійні сюжети про антиукраїнські висловлювання Євгенії Більченко, викладачки Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова (Шевченко, 2021). Вона назвала закон про функціонування української мови як державної «опухлим лімфовузлом», а Україну – «американською колонією». Незабаром з'явилося повідомлення про її відсторонення від викладання у ЗВО, а згодом і звільнення (Поперечна, 2021).

Увага ЗМІ була прикута й до випадків порушення державними чиновниками української мови. Для прикладу, телевізійна служба новин каналу «1+1» у березні 2021 р. повідомила про використання російської мови державним службовцем Олександром Арестовичем, який виконував обов'язки речника української делегації в Тристоронній контактній групі. З цього приводу депутат Львівської міської ради Євген Бойко звернувся до мовного омбудсмена з проханням дати правову оцінку такій поведінці державного службовця (Депутат зі Львова, 2021). Вочевидь, це питання не оминуло увагу політиків. Президент В. Зеленський в одному з коментарів для медійників висловив думку, що державна мова в Україні достатньо захищена, а усі, хто порушують мовне питання, – розколюють суспільство (Курило, 2021).

Висновки. Отже, мовне питання загалом та мовна політика української влади зокрема часто слугувала предметом аналізу журналістів, письменників-публіцистів, громадських діячів. Їхню увагу особливо привертало питання мовної політики в Україні, дискусії і суперечки з приводу оновлення мовного законодавства (мовні квоти на телебаченні і радіо, мовні статті у законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», обговорення норм закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної»). В українських ЗМІ неодноразово піднімалося питання «другорядності» української мови в Україні, описувалася історія мовного законодавства в Україні. Значну увагу українських мас-медіа викликали громадські активісти, які виступали на захист української мови (зокрема, С. Літинський). Одним із напрямів презентації питань важливості української мови у вітчизняних мас-медіа стали розповіді про іноземців, які опанували українську мову. У роки російсько-української війни актуалізувалося питання національно-культурного, зокрема й мовного травматичного досвіду українців, які виростили в російськомовному середовищі. Статті-блоги низки вчених і письменників спрямовувалися на деконструкцію аргументів проросійських політичних сил і «громадських активістів» щодо неактуальності змін у мовній політиці. Крім того, українські ЗМІ неодноразово розкривали скандальні випадки паплюження української мови, порушення державними чиновниками вимог законодавства щодо функціонування української мови. Зазначені проблемно-тематичні аспекти виступають макроструктурними компонентами мовної проблематики в українському медійному дискурсі у роки сучасної російсько-української війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Барчук, М. (2017). Про мовну психотравму і українське гетто. Українська журналістка заступилася за Олега Скрипку. *Radio Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28448867.html>

Бондар, А. (2017). Нація і мова. Українське для них чуже, їхня замаскована альтернатива – російський націоналізм. *Radio Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28641834.html>

Василенко, С. (2017). Олег Скрипка: Для людей, які не можуть вивчити мову, треба створити гетто. *Українська правда*. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2017/04/20/223718/>

Галів, М., Ільницький, В. (2023). Характер сучасної російсько-української війни (2014–2023): вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 13/55, 47–73. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283164>

Депутат зі Львова. (2021). Депутат зі Львова поскаржився на Арестовича мовному омбудсмену. *TCH*. URL: <https://lviv.tsn.ua/poslav-na-cherez-prohannypisati-ukrayinskoju-deputat-z-lvova-poskarzhivsya-na-arestovicha-movnomu-ombudsmenu-1746067.html>

Забужко, О. (2017). Діти гетто. URL: <https://www.facebook.com/oksana.zabuzhko/posts/10155208475388953/>

Ільницький, В., Старка, В., Галів, М. (2022). Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України. *Український історичний журнал*, 5, 43–55. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.05.043> [in Ukrainian]

Курило, А. (2020). Маніпуляції президентів і бенефіс КСУ: як в Україні майже 30 років триває мовне протистояння. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/velikiy-element-politichnoyi-gri-movne-pitannya-v-ukrayini-vid-kravchuka-do-zelenskogo-1587364.html>

Курило, А. (2021). Зеленський заявив, що ті, хто порушують мовне питання, «хочуть хайпанути». *TCH*. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/zelenskiy-zayaviv-scho-ti-htoprogushuyut-movne-pitannya-hochut-haipanuti-1740682.html>

Любка, А. (2017). Тест на державність для політиків. Битва за українську мову. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28706468.html>

На мовному фронті без змін (2016). На мовному фронті без змін. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/blogi/themes/politics/na-movnomu-fronti-bez-zmin-642648.html>

Нікому не дамо приватизувати. (2021). «Нікому не дамо приватизувати російську мову» – Зеленський. *BBC Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-55955042>

Носков, Я. (2019). Італієць тримає у Запоріжжі ресторан, де клієнтів обслуговують лише українською мовою. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/italiyec-trimaye-u-zaporizhzh-restoran-de-kliyentiv-obslugovuyut-lishe-ukrayinskoju-movoyu-1336188.html>

Палій, Н. (2015). За мову без мантр і кулаків. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/analitika/za-movu-bez-mantr-i-kulakiv-455373.html>

Поперечна, Д. (2021). Викладачку, яка назвала закон про мову «опухлим лімфовузлом», відсторонили від викладання. *Українська правда*. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2021/02/8/243883/>

Романчук, О. (2017). Коли українська мова стане державною не лише за статусом, а й за функцією? *Главком*. URL: <https://glavcom.ua/digest/koli-ukrajinska-mova-stane-derzhavnoyu-ne-lishe-za-statusom-a-y-za-funkcijeyu-439402.html>

Терещук, Г. (2017). Мовний супермен Святослав Літинський: мовний кордон сильніший від військового. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28536297.html>

Трач, Н. (2016) Правила мовного руху. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/blogi/themes/politics/pravila-movnogo-ruhu-807300.html>

Шевченко, Ю. (2021). «Біжить звідси, тут – дно дна»: що наговорила про Україну скандальна викладачка Драгоманова Більченко. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/bizhit-zvidsi-tut-dno-dna-scho-nagovorila-pro-ukrayinu-skandalna-vikladachka-dragomanova-bilchenko-1715197.html>

Яценко, В. (2017). Кореянка вивчила українську. Її дивують російськомовні чиновники України. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28410076.html>

Arel, D. (2017). Language, Status, and State Loyalty in Ukraine. *Harvard Ukrainian Studies*, 35(1/4), 233–263. URL: <http://www.jstor.org/stable/44983543> [in English]

Azhniuk, B. (2017). Ukrainian Language Legislation and the National Crisis. *Harvard Ukrainian Studies*, 35 (1/4), 311–329. URL: <http://www.jstor.org/stable/44983546> [in English]

Besters-Dilger, J. (2007). The Ukrainian Language in Education and Mass Media. *Harvard Ukrainian Studies*, 29 (1/4), 257–293. URL: <http://www.jstor.org/stable/41304508> [in English]

Bilaniuk, L. (2017). Purism and Pluralism: Language Use Trends in Popular Culture in Ukraine since Independence. *Harvard Ukrainian Studies*, 35 (1/4), 293–309. URL: <http://www.jstor.org/stable/44983545> [in English]

Dvorianyn, P., & Teliachyi, Yu. (2024). War and Language: Language Policy Issues of Ukraine in Domestic Mass Media Discourse (2014 – 2022). *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 33, 239–252. DOI: 10.24919/2519-058X.33.317463 [in English]

Haliv, M., & Pnytskyi, V. (2021). The methods of internal criticism of written sources in the works of ukrainian historians: on the example of scientific narratives on the history of education (1840s – 1930s). *Annales Universitatis apulensis. Series Historica*, 1 (25), 281–297. DOI: <https://doi.org/10.29302/auash.2021.25.1.14> [in English]

Haliv, M., & Pnytskyi, V. (2023). Education between «class» and «nation»: the influence of the theory of class struggle on Ukrainian educational historiography (1920s – 1980s). *Echa Przeszlosci*, 24 (2), 123–139. DOI: <https://doi.org/10.31648/ep.9671> [in English]

Pnytskyi, V., & Telvak, V. (2024). Ukraine Under the Conditions of the Second Year of Existential War in Analysts' Reflections of the Warsaw Centre for Eastern Studies. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 31, 218 – 237. DOI: 10.24919/2519-058X.31.306344 [in English]

Kiss, N. (2020). «Language matters»: Language Activism in Contemporary Ukraine. In A. Jašina-Schäfer & M. Wingender (Eds.), *Kulturelle Kontakt- und Konfliktzonen im östlichen Europa: Abschlusskonferenz des gleichnamigen thematischen Netzwerks in Gießen (1. und 2. Dezember 2016)*, (pp. 105–124). Harrassowitz Verlag. URL: <http://www.jstor.org/stable/jj.2225681.11> [in English]

Kulyk, V. (2017). Language Attitudes in Independent Ukraine: Differentiation and Evolution. *Harvard Ukrainian Studies*, 35 (1/4), 265–292. URL: <http://www.jstor.org/stable/44983544> [in English]

Telvak, V., & Pnytskyi, V. (2023). A Year of Existential War in Analytical Reflections of the Warsaw Centre for Eastern Studies. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 27, 249–258. DOI: 10.24919/2519-058X.27.281552 [in English]

REFERENCES

- Barchuk, M.** (2017). Pro movnu psykhotravmu i ukrainske getto. *Ukrainska zhurnalistka zastupylasia za Oleha Skrypku* [On language trauma and the Ukrainian ghetto. A Ukrainian journalist stood up for Oleg Skrypka]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28448867.html> [in Ukrainian]
- Bondar, A.** (2017). Natsiia i mova. *Ukrainske dlia nykh chuzhe, yikhnia zamaskovana alternatyva – rosiiskyi natsionalizm* [Nation and language. Ukrainian is alien to them, their disguised alternative is Russian nationalism]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28641834.html> [in Ukrainian]
- Vasylenko, S.** (2017). Oleh Skrypka: Dlia liudei, yaki ne mozhut vyvchyty movu, treba stvoryty hetto [Oleg Skrypka: For people who cannot learn the language, a ghetto should be created]. *Ukrainska pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2017/04/20/223718/> [in Ukrainian]
- Haliv, M., & Ilnytskiy, V.** (2023). Kharakter suchasnoi rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2023): vitchyzniani istoriohrafichniy diskurs [The nature of the modern Russian-Ukrainian war (2014–2023): the Ukrainian historiographical discourse]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriia–Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 13/55*, 47–73. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283164> [in Ukrainian].
- Deputat zi Lvova.** (2021). Deputat zi Lvova poskarzhivsya na Arestovycha movnomu ombudsmenu [A deputy from Lviv complained about Arestovych to the language ombudsman]. *TSN*. URL: <https://lviv.tsn.ua/poslav-na-cherез-prohannya-pisati-ukrayinskoyu-deputat-z-lvova-poskarzhivsya-na-arestovycha-movnomu-ombudsmenu-1746067.html> [in Ukrainian]
- Zabuzhko, O.** (2017). Dity hetto [Children of the ghetto]. URL: <https://www.facebook.com/oksana.zabuzhko/posts/10155208475388953/> [in Ukrainian]
- Ilnytskiy, V., Starka, V., & Haliv, M.** (2022). Rosiiska propaganda yak element pidhotovky do zbroinoi agresii proty Ukrainy [Russian propaganda as an element of preparation for armed aggression against Ukraine]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal, 5*, 43–55. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.05.043> [in Ukrainian]
- Kurylo, A.** (2020). Manipuliatsii prezydentiv i benefis KSU: yak v Ukraini maizhe 30 rokiv tryvaie movne protystoiannia [Manipulations of presidents and the benefit of the Constitutional Court of Ukraine: how the language confrontation has been going on in Ukraine for almost 30 years]. *TSN*. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/velikiy-element-politichnoyi-gri-movne-pitannya-v-ukrayini-vid-kravchuka-do-zelenskogo-1587364.html> [in Ukrainian]
- Kurylo, A.** (2021). Zelenskiy zaiavyv, shcho ti, khto porushuiut movne pytannia, «khochut khaipanuty» [Zelenskiy said that those who raise the language issue «want to hype»]. *TSN*. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/zelenskiy-zayaviv-scho-ti-hto-porushuyut-movne-pitannya-hochut-haypanuti-1740682.html> [in Ukrainian]
- Liubka, A.** (2017). Test na derzhavnist dlia politykiv. Bytva za ukrainsku movu [Statehood test for politicians. The battle for the Ukrainian language]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28706468.html> [in Ukrainian]
- Na movnomu fronti bez zmin.** (2016). Na movnomu fronti bez zmin [On the language front without changes]. *TSN*. URL: <https://tsn.ua/blogi/themes/politics/na-movnomu-fronti-bez-zmin-642648.html> [in Ukrainian]

Nikomu ne damo pryvatyzuvaty. (2021). «Nikomu ne damo pryvatyzuvaty rosiisku movu» – Zelenskyi [«We will not let anyone privatize the Russian language» – Zelensky]. *BBC Ukraina – BBC Ukraine*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-55955042> [in Ukrainian]

Noskov, Ya. (2019). Italiets trymaie u Zaporizhzi restoran, de kliientiv obsluhovuiut lyshe ukrainskoiu movoiu [An Italian runs a restaurant in Zaporizhia where customers are served only in Ukrainian]. *TSN*. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/italiyec-trimaye-u-zaporizhzi-restoran-de-kliyentiv-obslugovuyut-lishe-ukrayinskoyu-movoyu-1336188.html> [in Ukrainian]

Palii, N. (2015). Za movu bez mantr i kulakiv [For a language without mantras and fists]. *TSN*. URL: <https://tsn.ua/analitika/za-movu-bez-mantr-i-kulakiv-455373.html> [in Ukrainian]

Poperechna, D. (2021). Vykladachku, yaka nazvala zakon pro movu «opukhlym limfovuzlom», vidstoronyly vid vykladannia [A teacher who called the law on language a «swollen lymph node» was suspended from teaching]. *Ukrainska pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2021/02/8/243883/?> [in Ukrainian]

Romanchuk, O. (2017). Koly ukrainska mova stane derzhavnoiu ne lyshe za statusom, a y za funktsiieiu? [When will the Ukrainian language become the state language not only in status, but also in function?]. *Hlavkom*. URL: <https://glavcom.ua/digest/koli-ukrajinska-mova-stane-derzhavnoyu-ne-lishe-za-statusom-a-y-za-funkcijeyu-439402.html> [in Ukrainian]

Tereshchuk, H. (2017). Movnyi supermen Svyatoslav Litynskyi: movnyi kordon sylnishyi vid viiskovoho [Language Superman Svyatoslav Litynsky: The Language Border is Stronger than the Military Border]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28536297.html> [in Ukrainian]

Trach, N. (2016) Pravyla movnoho rukhu [Rules of Language Movement]. *TSN*. URL: <https://tsn.ua/blogi/themes/politics/pravila-movnogo-ruhu-807300.html>

Shevchenko, Yu. (2021). «Bizhit zvidsy, tut – dno dna»: shcho nahovoryla pro Ukrainu skandalna vykladachka Drahomanova Bilchenko [«Run from here, here is the bottom of the bottom»: what the scandalous teacher Drahomanova Bilchenko said about Ukraine]. *TSN*. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/bizhit-zvidsi-tut-dno-dna-scho-nagovorila-pro-ukrayinu-skandalna-vykladachka-dragomanova-bilchenko-1715197.html> [in Ukrainian]

Yatsenko, V. (2017). Koreianka vvychyla ukrainsku. Yii dyvuiut rosiiskomovni chynovnyky Ukrainy [Korean woman learned Ukrainian. She is surprised by Russian-speaking officials of Ukraine]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28410076.html> [in Ukrainian]

Arel, D. (2017). Language, Status, and State Loyalty in Ukraine. *Harvard Ukrainian Studies*, 35(1/4), 233–263. URL: <http://www.jstor.org/stable/44983543> [in English]

Azhniuk, B. (2017). Ukrainian Language Legislation and the National Crisis. *Harvard Ukrainian Studies*, 35 (1/4), 311–329. URL: <http://www.jstor.org/stable/44983546> [in English]

Besters-Dilger, J. (2007). The Ukrainian Language in Education and Mass Media. *Harvard Ukrainian Studies*, 29 (1/4), 257–293. URL: <http://www.jstor.org/stable/41304508> [in English]

Bilaniuk, L. (2017). Purism and Pluralism: Language Use Trends in Popular Culture in Ukraine since Independence. *Harvard Ukrainian Studies*, 35 (1/4), 293–309. URL: <http://www.jstor.org/stable/44983545> [in English]

Dvorianyn, P., & Teliachyi, Yu. (2024). War and Language: Language Policy Issues of Ukraine in Domestic Mass Media Discourse (2014 – 2022). *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 33, 239–252. DOI: 10.24919/2519-058X.33.317463 [in English]

Haliv, M., & Ilnytskyi, V. (2021). The methods of internal criticism of written sources in the works of ukrainian historians: on the example of scientific narratives on the history of education (1840s – 1930s). *Annales Universitatis apulensis. Series Historica*, 1 (25), 281–297. DOI: <https://doi.org/10.29302/auash.2021.25.1.14> [in English]

Haliv, M., & Ilnytskyi, V. (2023). Education between «class» and «nation»: the influence of the theory of class struggle on Ukrainian educational historiography (1920s – 1980s). *Echa Przeszlosci*, 24 (2), 123–139. DOI: <https://doi.org/10.31648/ep.9671> [in English]

Ilnytskyi, V., & Telvak, V. (2024). Ukraine Under the Conditions of the Second Year of Existential War in Analysts' Reflections of the Warsaw Centre for Eastern Studies. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 31, 218–237. Doi: 10.24919/2519-058X.31.306344 [in English]

Kiss, N. (2020). «Language matters»: Language Activism in Contemporary Ukraine. In A. Jašina-Schäfer & M. Wingender (Eds.), *Kulturelle Kontakt- und Konfliktzonen im östlichen Europa: Abschlusskonferenz des gleichnamigen thematischen Netzwerks in Gießen (1. und 2. Dezember 2016)*, (pp. 105–124). Harrassowitz Verlag. URL: <http://www.jstor.org/stable/jj.2225681.11> [in English]

Kulyk, V. (2017). Language Attitudes in Independent Ukraine: Differentiation and Evolution. *Harvard Ukrainian Studies*, 35 (1/4), 265–292. URL: <http://www.jstor.org/stable/44983544> [in English]

Telvak, V., & Ilnytskyi, V. (2023). A Year of Existential War in Analytical Reflections of the Warsaw Centre for Eastern Studies. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 27, 249–258. DOI: 10.24919/2519-058X.27.281552 [in English]

*Стаття надійшла до редакції 29 березня 2024 р.
Стаття рекомендована до публікації 17.12.2024.*